

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

II kvartal 2013

Sisukord

1

Sissejuhatus 3

2

Piimatoodete hinnamarginaalid 5

3

Lihatoodete hinnamarginaalid 15

4

Pagaritoodete hinnamarginaalid 20

Sissejuhatus 1

Töö eesmärgiks on kirjeldada toidukaupade hindade kujunemist ning tootja, töötaja ja jaekaubanduse marginaalide muutusi järgmiste tooterühmade hindades:

- või
- juust
- lõssipulber
- joogipiim
- hakkliha
- leib ja sai

Hinnamarginaal käesolevas aruandes mõõdab rahalises väärtuses osa, mille saavad tooteahela erinevad lülid jaehinnast.

Töö struktuuri ja metoodilise osa koostamisel on kasutatud Euroopa Komisjoni Põllumajanduse Peadirektoraadi, erinevate teadusasutuste ja uuringufirmade aruandeid.

Töö Eestit puudutav andmestik põhineb TNS Emori hinnavaatlustel.

Töös tehtud marginaalide kalkulatsioonide osas on konsulteeritud nii tootjate, töötajate kui ka neid esindavate katusorganisatsioonide esindajatega.

Töö on teostatud EV Põllumajandusministeeriumi tellimusel.

Uuringu aruande koostasid: Aivar Voog, Kaidi Reedi ja Katrin Männaste.

Sissejuhatus 2

Jaehinna kujunemise üldine skeem

Selgitused antud töö arvutustele

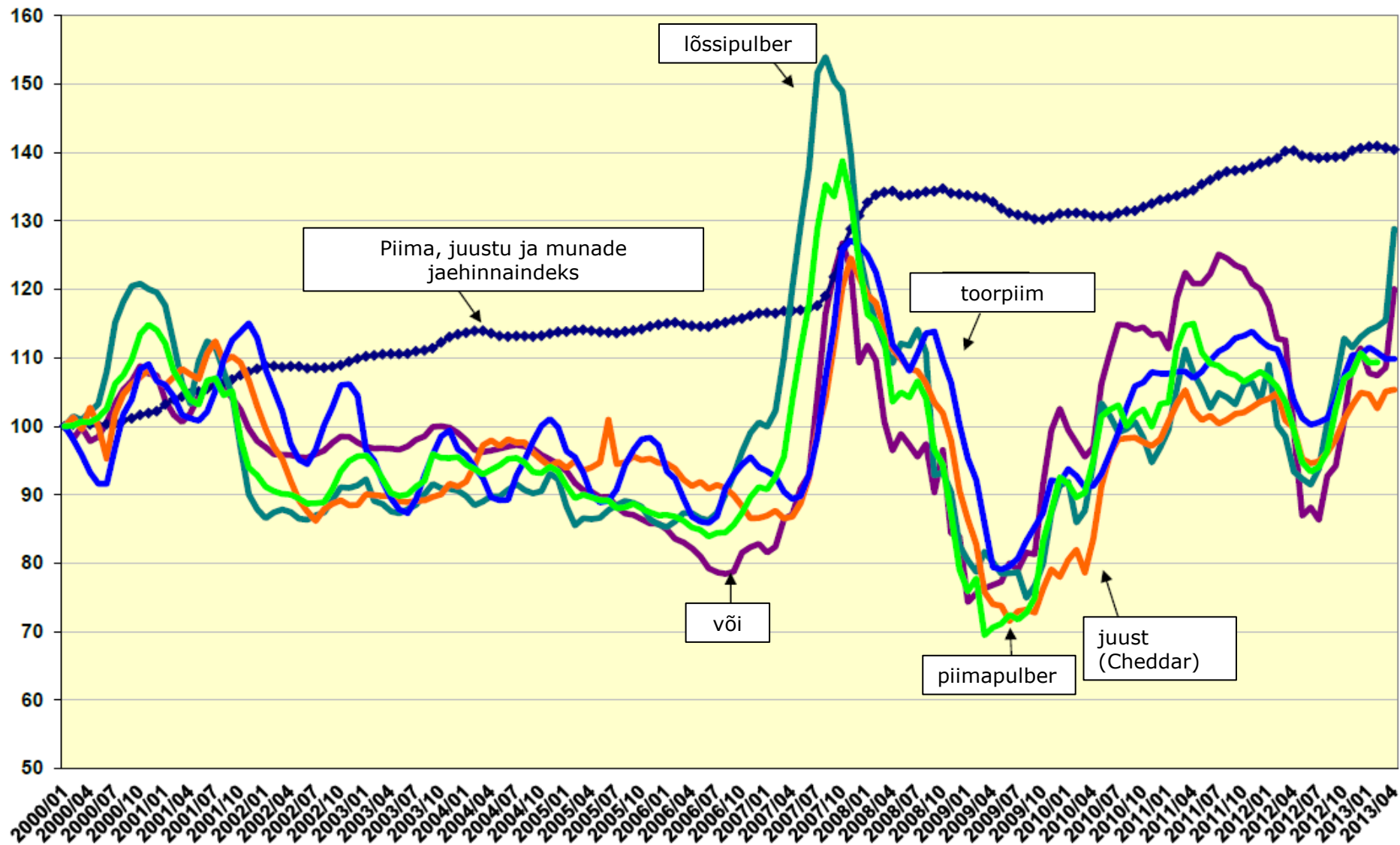
- Kaubanduse marginaal (M_j) arvutatakse järgmiselt: jaehinnast (P_j) on lahutatud käibemaks (KM) ning töötleva väljamüügi hind (P_t).
$$M_j = P_j - KM - P_t$$
- Töötleva marginaal (M_t) arvutatakse järgmiselt: töötleva väljamüügi hinnast (P_t) on lahutatud toote tootmiseks kulunud põhitooraine (nt toorpiima) kulu (P_f)
$$M_t = P_t - P_f$$

Piimatoodete hinnamarginaalid

Tootja, töötleva ja jaekaubanduse hindade dünaamika Euroopas 2000-2013

Joonis 1: Hindade pikaajaline arenemine piima ja piimatoodete tarneahelas Euroopa Liidus (hinnaindeks, jaanuar 2000=100)

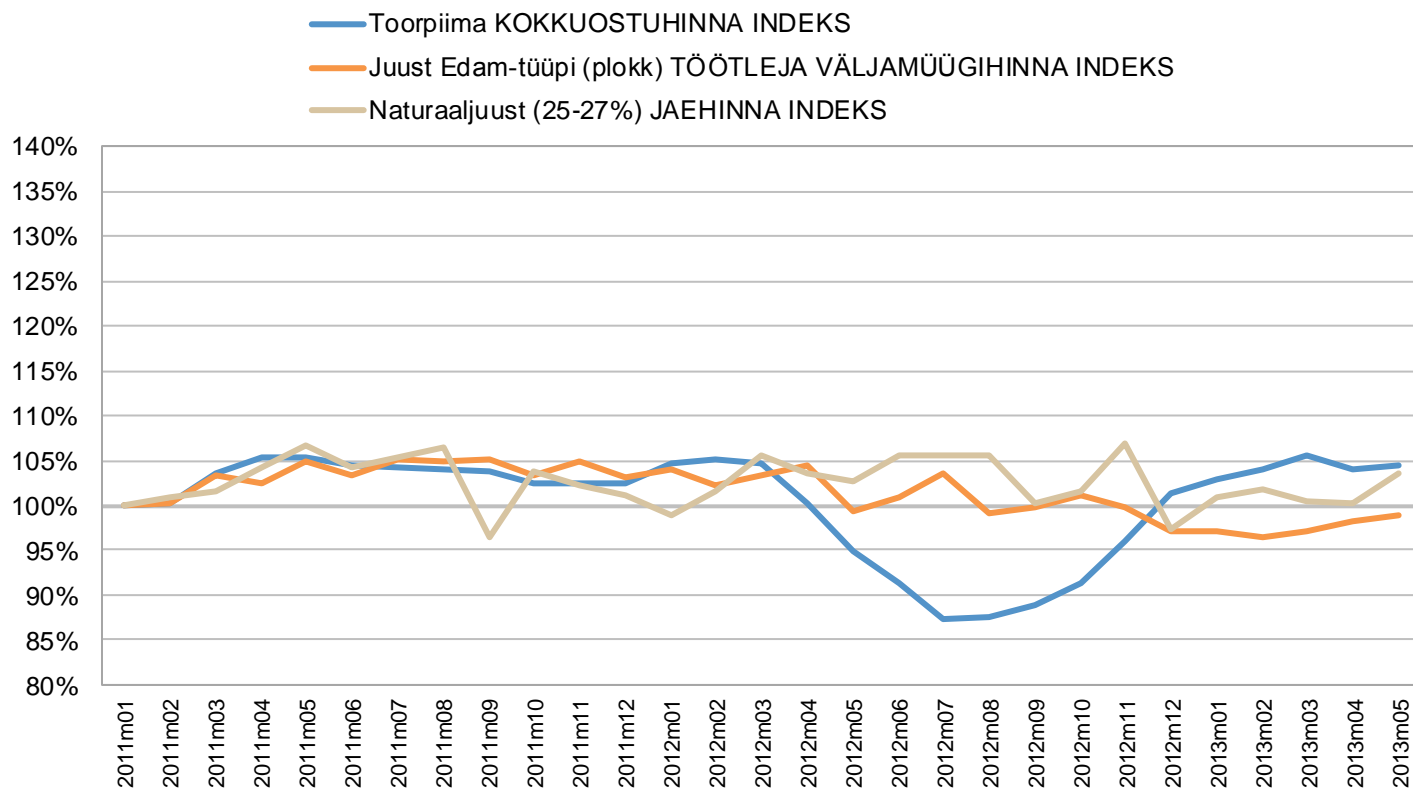

Allikas: EUROSTAT, AGRIVIEWS

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Juustu hindade dünaamika Eestis 2011-2013

Joonis 2: Juustu ja toorpiima hindade dünaamika Eestis jaanuar 2011 – mai 2013 (hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Juustu hindade dünaamika on viimase pooleteise aasta jooksul olnud üsna asümmeetrilise iseloomuga. Toorpiima kokkuostuhinna pidev langus 2012. aasta esimeses pooles töötleva väljamüügihindades ning jaehindades ei kajastunud. Ka aasta teises pooles aset leidnud kiire toorpiima hinnatõus ei toonud juustu väljamüügi- ning jaehindades kaasa tõusutrendi.

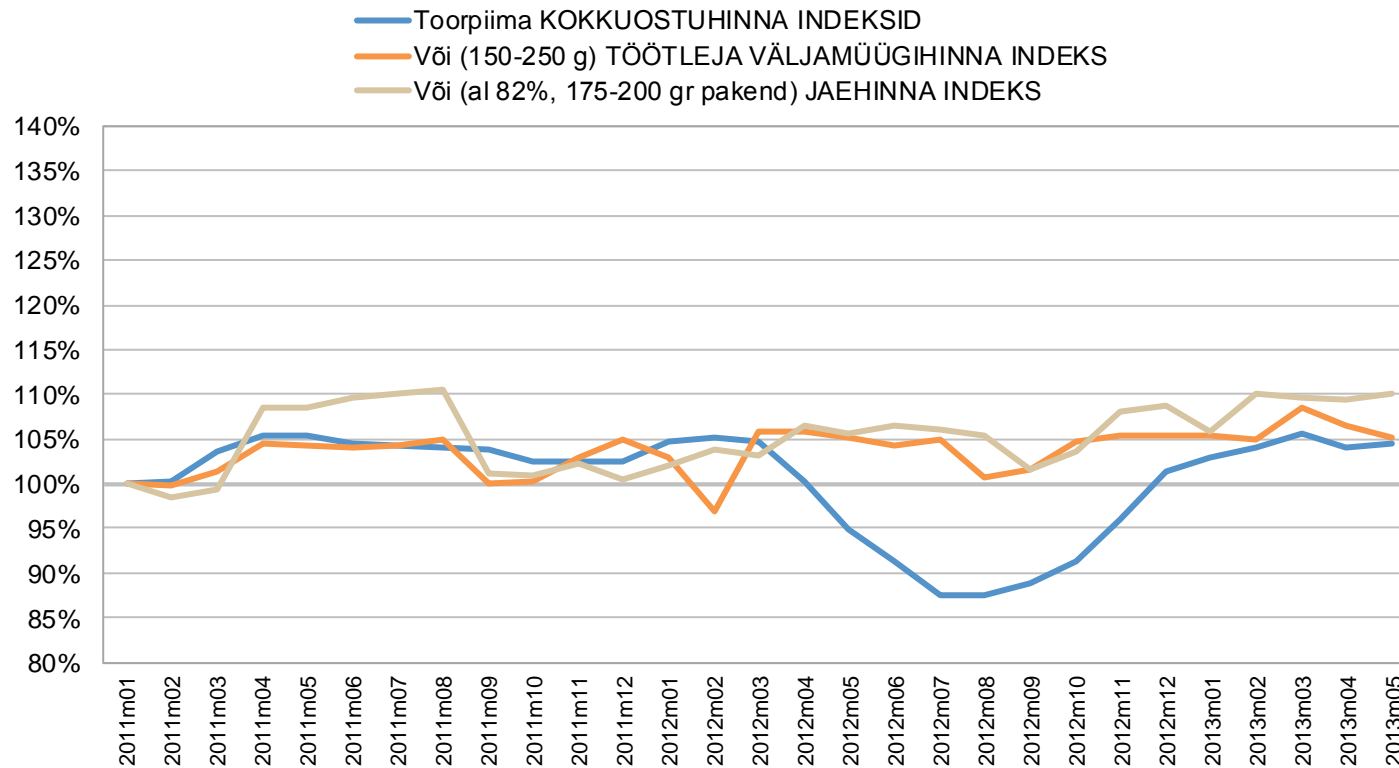
Kui 2013. I kvartalis toorpiima hinnatõus tasapisi jätkus, siis II kvartalis on toimunud stabiliseerumine vaatlusperioodi kõrgeima hinnataseme piirima lähedal. Ka töötleva väljamüügihind ning jaehind on 2013. aasta I pooles kõikunud varasemast väiksemal määral; töötleva väljamüügihind püsib nn baastasemest (jaan. 2011) veidi madalamal, jaehind pisut kõrgemal ning hinnamarginaalides suuri muutusi toimunud ei ole.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Või hindade dünaamika Eestis 2011-2013

**Joonis 3: Või ja toorpiima hindade dünaamika Eestis jaanuar 2011 – mai 2013
(hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)**

2012. aasta esimesel poolel pidevas languses olnud toorpiima kokkuostuhind tõi väikese languse jae- ja väljamüügihindades kaasa sügisperioodil, kuid aasta teises pooles tõusule pööranud kokkuostuhinnaga kaasnes taas väljamüügi- ja jaehindade kasv. 2013. paari esimesel kuul liikusid nii jae- kui ka kokkuostu- ja väljamüügihindad pigem tõusu suunas, II kvartalis on aset leidnud stabiliseerumine aasta varasemaga võrreldes veidi kõrgemal hinnatasemel. Viimastel kuudel liikus töötlemarginaal kergelt langevas, jaemarginaal tõusvas trendis.

Juulikuu jae hinnad kauplustes on arvatatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

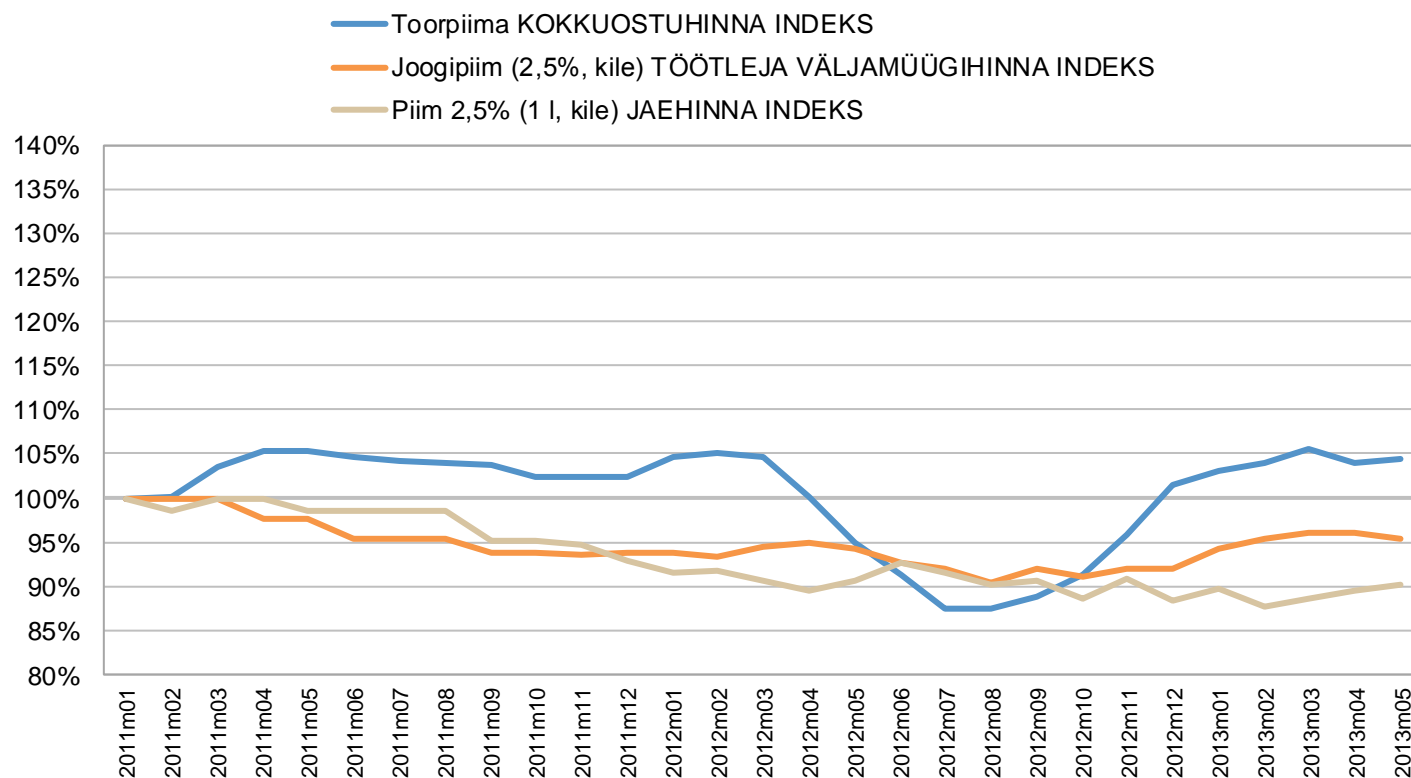
Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Piima hindade dünaamika Eestis 2011-2013

Joonis 4: Toorpiima ja joogipiima hindade dünaamika Eestis jaanuar 2011 – mai 2013 (hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

Joogipiima hindade kujunemises on viimasele pooleteise aasta jooksul märgata tugevat asümmeetriat. Läänud aasta esimesel poolaastal kiires tempos langenud toorpiima kokkuostuhind mõjutas töötleja väljamüügihinna ning jaehinna üsna vähe. Aasta teisel poolel ning veel ka 2013. aasta algul järsult ülespoole liikunud toorpiima kokkuostuhind tõi kaasa vaid väikese töötleja väljamüügihinna tõusu, jaehind liikus jätkuvalt kergelt langevas trendis ning jaemarginaal vähenes. 2013. aasta II kvartalis on hinnatasemed püsinud üsna stabiilsena.

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Eesti piimatoodete hinnamarginaalide arvutamine

Järgnevas alajaotuses tehtud kalkulatsioonide aluseks on Statistikaameti andmed toorpiima kokkuostuhindade ja TNS Emori poolt kogutavad andmed töötajate väljamüügihindade ning jaehindade kohta. Erinevate piimatoodete tootmiseks vajamineva toorpiima kogused saadi ekspertide küsitlemise tulemusena.

Juustu ja või marginaalide arvutamisel kasutatakse toorpiima rahalise kulu arvutamiseks korrigeerivaid koefitsiente, kuna näiteks juustu tootmisel jääb toorpiimast üle koort ja vadakut ning või tootmisel lõssi ja petti. Juustu puhul on korrigeerivaks koefitsiendiks 0.65 ja või puhul 0.52.

2.5% piima puhul arvestasime asjaoluga, et toorpiimast osa läheb kooreks, mida saab kasutada või tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks aluseks on kõrvaltoote - või - väljamüügihind, millest on lahutatud tööstuse omahind (ilma tooraine kuluta) ja muud kulud (logistika). Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 2.5% piimal 0.94;

Juustu marginaalide kalkulatsioon

1kg juustu Edam tootmiseks kulub töötajate andmetel 10.878 liitrit toorpiima (4.1% rasva). Juustu tootmiseks vajaminevast 10.878 liitrist toorpiimast jääb üle koort ja vadakut. Seega tootja marginaali arvutamisel tuleb kasutada korrigeerivat koefitsienti, millega korrutatakse toorpiima kulu 1 kg Edam juustu (plokk) tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 0.65, kuna 35% juustu tootmiseks kulunud toorpiima rahalisest väärtusest kasutatakse kõrvaltoodete (koor ja vadak) müügis (andmeallikaks töötajate finantsnäitajad). Näiteks 2013. aasta veebruarikuu toorpiima rahaline kulu 1 kg juustu tootmiseks saadakse järgmiselt: $0.65 \times 10.878 \times 0.32516 = 2.30$ (ümardatult).

Tabel 1: Juustu hinnamarginaalid

Juust Edam-tüüpi eurodes						
absoluutarvuna	mai 12	märts 13	aprill 13	mai 13	Muutus ± %	
					mai 13 / aprill 13	mai 13 / mai 12
toorpiim	2,10	2,33	2,30	2,31	0,4%	10,2%
tööstusest väljamüügi hind (plokk)	3,24	3,17	3,20	3,22	0,6%	-0,4%
töötaja marginaal koos "jae boonustega"	1,14	0,84	0,90	0,91	1,3%	-20,0%
pakendaja ja jaekaubanduse marginaal ilma boonustetata	2,96	2,89	2,84	3,03	6,7%	2,5%
pakendaja ja jaekaubanduse marginaal koos boonustega, riulitasudega jne	3,12	3,05	3,00	3,19	6,4%	2,4%
käibemaks	1,24	1,21	1,21	1,25		
väikepakendi jaehind	7,43	7,27	7,25	7,50	3,5%	1,0%

Juust Edam-tüüpi						
protsendina	mai 12	märts 13	aprill 13	mai 13	Muutus ± %	
					mai 13 / aprill 13	mai 13 / mai 12
toorpiima osakaal	28%	32%	32%	31%	-3%	9%
töötaja marginaali osakaal ilma "jae boonusteta"	13%	9%	10%	10%	-2%	-24%
pakendaja ja jaekaubanduse marginaali osakaal koos "jae boonustega"	42%	42%	41%	43%	3%	1%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
väikepakendi jaehind	100%	100%	100%	100%		

NB! Keskmiseks „jae boonuse“ suuruseks on arvestatud 5% väljamüügihinnast.

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

Või marginaalide kalkulatsioon

1kg või tootmiseks kulub töötajate andmetel 20 liitrit toorpiima (4.1% rasva). Või tootmiseks vajaminevast 20 liitrist toorpiimast jääb üle lõssi ja petti. Seega tootja marginaali arvutamisel tuleb kasutada korrigeerivat koefitsienti, millega korrutatakse toorpiima kulu 1 kg või tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 0.52, kuna 48% või tootmiseks kulunud toorpiima rahalisest väärtusest kasutatakse kõrvaltoodete (lõssipulber ja pett) müügis. Näiteks 2013. aasta veebruari toorpiima rahaline kulu 1 kg või tootmiseks saadakse järgmiselt: $0.52 \times 20 \times 0.32516 = 3.38$ (ümardatult).

Tabel 2: Või hinnamarginaalid

Või (al 82%, 175-200 gr pakend)
eurodes

absoluutarvuna	mai 12	märts 13	aprill 13	mai 13	Muutus ± %	
					mai 13 / aprill 13	mai 13 / mai 12
toorpiima kulu	3,08	3,43	3,38	3,40	0,4%	10,2%
tööstusest väljamüügi hind	4,67	4,82	4,73	4,67	-1,3%	-0,1%
töötaja marginaal koos "jaeboonustega"	1,59	1,39	1,35	1,27	-5,5%	-19,9%
jaemarginaal ilma boonusteta	1,58	1,67	1,75	1,84	5,3%	16,2%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	1,82	1,91	1,98	2,07	4,5%	14,1%
käibemaks	1,25	1,30	1,30	1,30		
jaehind	7,50	7,78	7,77	7,81	0,5%	4,0%

Või (al 82%, 175-200 gr pakend)

protsendina	mai 12	märts 13	aprill 13	mai 13	Muutus ± %	
					mai 13 / aprill 13	mai 13 / mai 12
toorpiima osakaal	41%	44%	44%	43%	-0,1%	6%
töötaja marginaali osakaal, "jaeboonused" maha arvestatud	18%	15%	14%	13%	-6,8%	-26%
jaemarginaali osakaal koos "jaeboonustega"	24%	25%	26%	27%	4,0%	10%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
jaehind	100%	100%	100%	100%		

NB! Keskmiseks „jaeboonuse“ suuruseks on arvestatud 5% väljamüügihinnast.

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Lõssipulbri hinnamarginaali kalkulatsioon

Lõssipulbri tootmiseks kasutakse või tootmisest ülejäävat lõssi. 1 kg lõssipulbri tootmiseks vajalik lõssi kogus saadakse 12.5 liitri toorpiima töötlemisel võiks. Tootja marginaali arvutamisel tuleb kasutada korrigeerivat koefitsienti, millega korrutatakse toorpiima kulu 1 kg lõssipulbri tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 0.47, kuna 53% lõssipulbri tootmiseks kulunud toorpiima rahalisest väärtusest kasutatakse või ja petipulbri müügis. Näiteks 2013. aasta veebruari toorpiima rahaline kulu 1 kg lõssipulbri tootmiseks saadakse järgmiselt: $0.47 \times 12.5 \times 0.32516 = 1.91$ (ümardatult).

Tabel 3: Lõssipulbri hinnamarginaal

Lõssipulber eurodes						
absoluutarvuna	mai 12	märts 13	aprill 13	mai 13	Muutus ± %	
					mai 13 / aprill 13	mai 13 / mai 12
toorpiim	1,74	1,94	1,91	1,92	0,4%	10,2%
tööstusest väljamüügi hind	2,26	2,70	2,98	3,23	8,4%	42,8%
töötleva marginaal	0,52	0,76	1,07	1,31	22,8%	152,1%

Lõssipulber						
protsendina	mai 12	märts 13	aprill 13	mai 13	Muutus ± %	
					mai 13 / aprill 13	mai 13 / mai 12
toorpiim osakaal	77%	72%	64%	59%	-7,4%	-23%
töötleva marginaali osakaal	23%	28%	36%	41%	13,3%	77%
tööstusest väljamüügi hind	100%	100%	100%	100%		

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

2.5% joogipiima marginaalide kalkulatsioon koos korrigeeriva koefitsiendiga

Antud juhul on toorpiima rahalist kulu korrigeeritud vastava koefitsiendiga. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks aluseks on kõrvaltoote – või - väljamüügihind, millest on lahutatud tööstuse omahind (ilma tooraine kuluta) ja muud kulud. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 2.5% piimal 0.94 (andmeallikaks töötajate finantsnäitajad).

Tabel 4: Joogipiima hinnamarginaalid korrigeeriva koefitsiendiga

Piim 2.5% kile, eurodes kg kohta

absoluutarvuna	mai 12	märts 13	aprill 13	mai 13	Muutus ± %	
					mai 13 / aprill 13	mai 13 / mai 12
toorpiim	0,28	0,31	0,31	0,31	0,4%	10,2%
tööstusest väljamüügi hind	0,41	0,41	0,41	0,41	-0,7%	1,1%
töötaja marginaal koos "jae boonustega"	0,13	0,10	0,11	0,10	-3,7%	-18,8%
jaemarginaal ilma boonusteta	0,07	0,05	0,06	0,06	11,9%	-9,8%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	0,09	0,07	0,08	0,08	8,5%	-7,4%
käibemaks	0,10	0,09	0,09	0,09		
jaehind*	0,57	0,56	0,56	0,57	0,8%	-0,5%

* jaehind 1 liitri kohta on teisendatud jaehinnaks 1 kg kohta (1l piima kaalub keskmiselt 1.033 kg)

Piim 2.5% kile (%)

protsendina	mai 12	märts 13	aprill 13	mai 13	Muutus ± %	
					mai 13 / aprill 13	mai 13 / mai 12
toorpiima osakaal	49%	56%	54%	54%	0%	11%
töötaja marginaali osakaal, "jae boonused" maha arvestatud	19%	15%	15%	15%	-5%	-22%
jaemarginaali osakaal koos "jae boonustega"	16%	13%	14%	15%	8%	-7%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
jaehind	100%	100%	100%	100%		

NB! Keskmiseks „jae boonuse“ suuruseks on arvestatud 5% väljamüügihinnast.

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

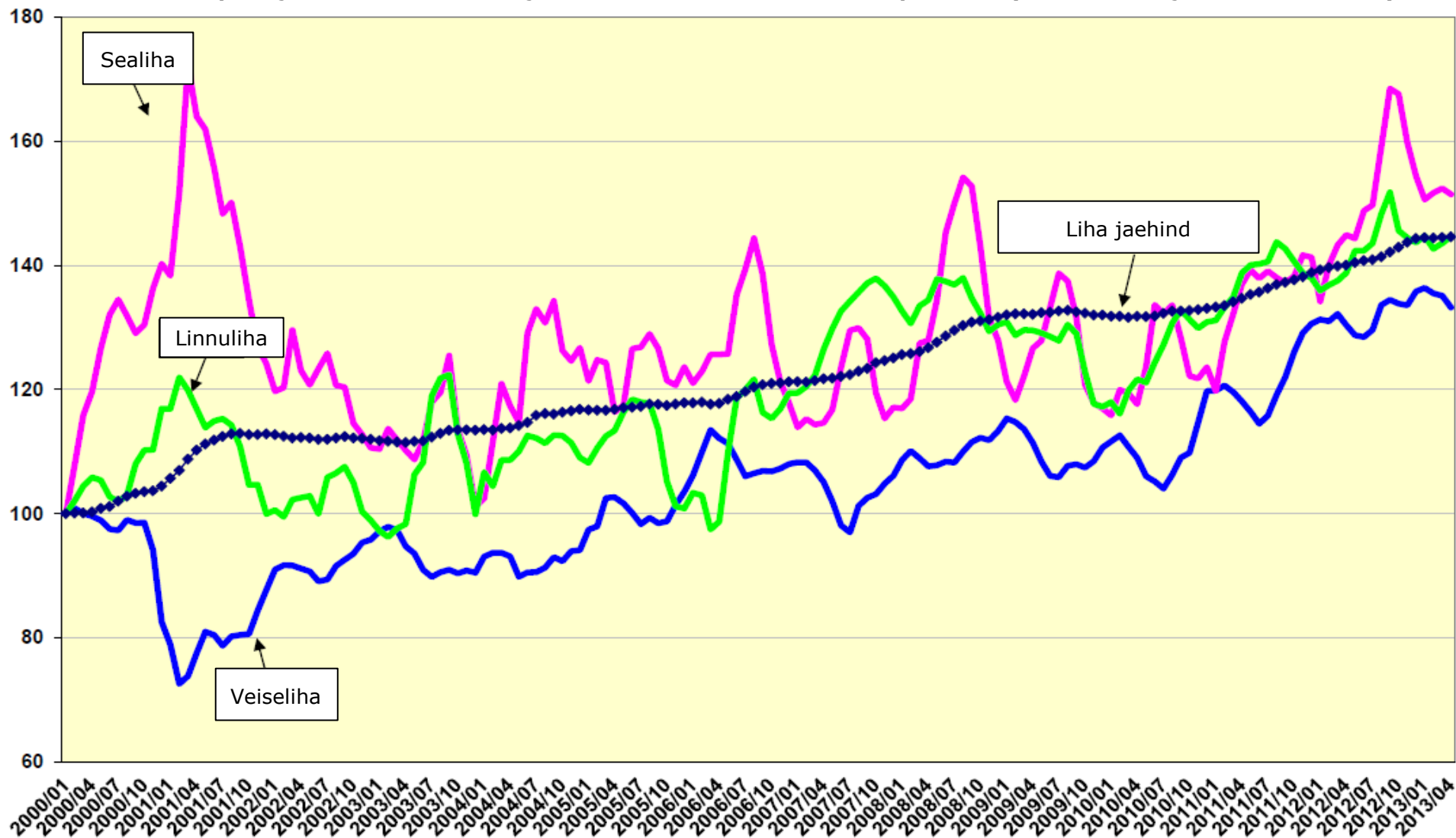
3

Lihatoodete hinnamarginaalid

Tootja ja jaekaubanduse hindade dünaamika Euroopas 2000-2013

Joonis 5: Hindade pikaajaline arenemine liha ja lihatoodete tarneahelas Euroopa Liidus (hinnaindeks, jaanuar 2000=100)

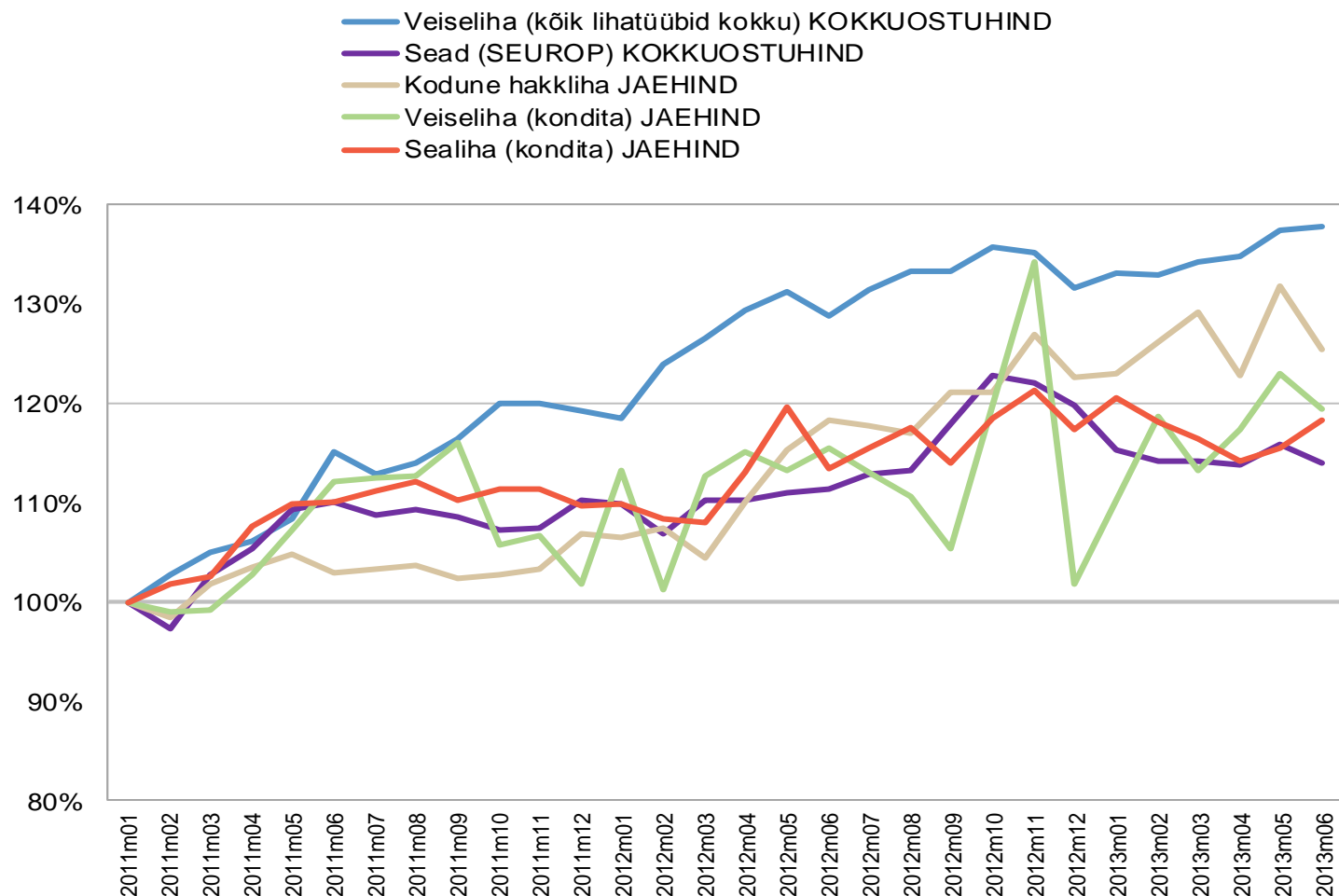

Allikas: EUROSTAT, AGRIVIEWS

Liha hindade dünaamika Eestis 2011-2013

Joonis 6: Sigade ja veiste kokkuostuhindade ning hakkliha jaehinna dünaamika Eestis jaanuar 2011 – juuni 2013 (hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

Liha puhul liikusid nii jae- kui kokkuostuhinnad 2012. aastal valdavalt tõusujoones. Aasta lõpus alanud langustrend sealiha kokkuostuhinnas jätkus 2013. aasta I kvartalis ning tõi kaasal languse ka sealina jaehinnas. Koduse hakkliha jaehind on olnud käesoleva aasta I poolel kõikuva iseloomuga, liikudes kokkuvõttes siiski pigem tõusu suunas. Tõusutrendis liikus aasta I poolel ka koduse hakkliha kallima koostisosa – veiseliha – kokkuostuhind.

* soojad lihakehad on ümber arvatud jahutatud lihakehaks ning hindu on korrigeeritud vastavalt EL-is kehtivatele standarditele (lihakeha koos pea, esijalgade ja sabaga). Seetõttu on Eestis makstav kokkuostuhind ligikaudu 5% kõrgem siintoodud korrigeeritud hinnast.

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Eesti lihatoodete hinnamarginaalide arvutamine

Järgnevas alajaotuses tehtud kalkulatsioonide aluseks on TNS Emori poolt Agriseire raames kogutavad töötajate andmed sealihaga ja veiseliha kokkuostuhindade ning koduse hakkliha jaehindade kohta. Koduse hakkliha väljamüügihinnad saadi töötajate küsitlemise tulemusena.

Hakkliha puhul oli vaatluse all kodune hakkliha, mille tootmisel on tootjapoolse info kohaselt kasutatud 50% ulatuses sealihaga ja 50% ulatuses veiseliha. Marginaali arvutamisel on arvesse võetud, et 1 kg koduse hakkliha tootmiseks on vajalik 1,02 kg liha (kadu kuni 2%). Samuti on arvestatud, et koduse hakkliha tooraineks kasutatava liha rahalise kulu arvutamisel tuleb keskmisi sea- ja veiseliha kokkuostuhindu korrigeerida vastavate koefitsientidega.

Eesti marginaalide kalkulatsioon – kodune hakkliha

2013. aasta I kvartali liha tooraine rahaline kulu 1 kg koduse hakkliha tootmiseks saadakse järgmiselt: $(0.51 \times 1.6963 \times 1.2) + (0.51 \times 2.3880 \times 1.5) = 2.86$

Tabel 5: Koduse hakkliha (50% sealiha ja 50% veiseliha) hinnamarginaalid

Kodune hakkliha eurodes					
absoluutarvuna	II kvartal 2012	IV kvartal 2012	I kvartal 2013	II kvartal 2013*	Muutus ± %
					II kvartal 2013* / I kvartal 2013
liha toorainena (50 % veise ja 50% sealiha)	2,79	2,94	2,86	2,91	1,5%
töötaja väljamüügi hind	3,50	3,73	3,82	3,49	-8,7%
töötlemarginaal koos jaeboonustega	0,71	0,79	0,95	0,58	-39,4%
jaemarginaal	0,63	0,73	0,74	1,09	47,1%
jaemarginaal koos boonustega, riiulitasudega jne	0,81	0,92	0,93	1,26	35,6%
käibemaks	0,83	0,89	0,91	0,91	0,4%
jaehind	4,96	5,35	5,46	5,48	0,4%

* toetudes konsultatsioonidele lihatöötajatega, on alates 2012. a IV kvartalist arvutuskäiku täpsustatud (ka tagasiulatuvalt kogu 2012 aasta kohta), korrigeerides koduse hakkliha tooraineks kasutatava liha rahalise kulu arvutamisel keskmisi sea- ja veiseliha kokkuostuhindu vastavate koefitsientidega.

Kodune hakkliha					
protsendina	II kvartal 2012	IV kvartal 2012	I kvartal 2013	II kvartal 2013	Muutus ± %
					/
liha toorainena (50 % veise ja 50% sealiha)	56%	55%	52%	53%	-40%
töötlemarginaali osakaal ilma jaeboonusteta	11%	11%	17%	11%	47%
jaemarginaal osakaal koos jaeboonustega	16%	17%	14%	20%	0%
käibemaks	17%	17%	17%	17%	
jaehind	100%	100%	100%	100%	

Esialgsetel andmetel koduse hakkliha töötlemarginaal II kvartalis aasta alguse tõusu järel taas vähenes, kuna langes tööstusest väljamüügihind ning jaehind pisut kasvas. Jaemarginaal saavutas aga viimaste kvartalite kõrgeima taseme.

* esialgsed andmed

Allikas: TNS Emori hinnaseire, töötajate info

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

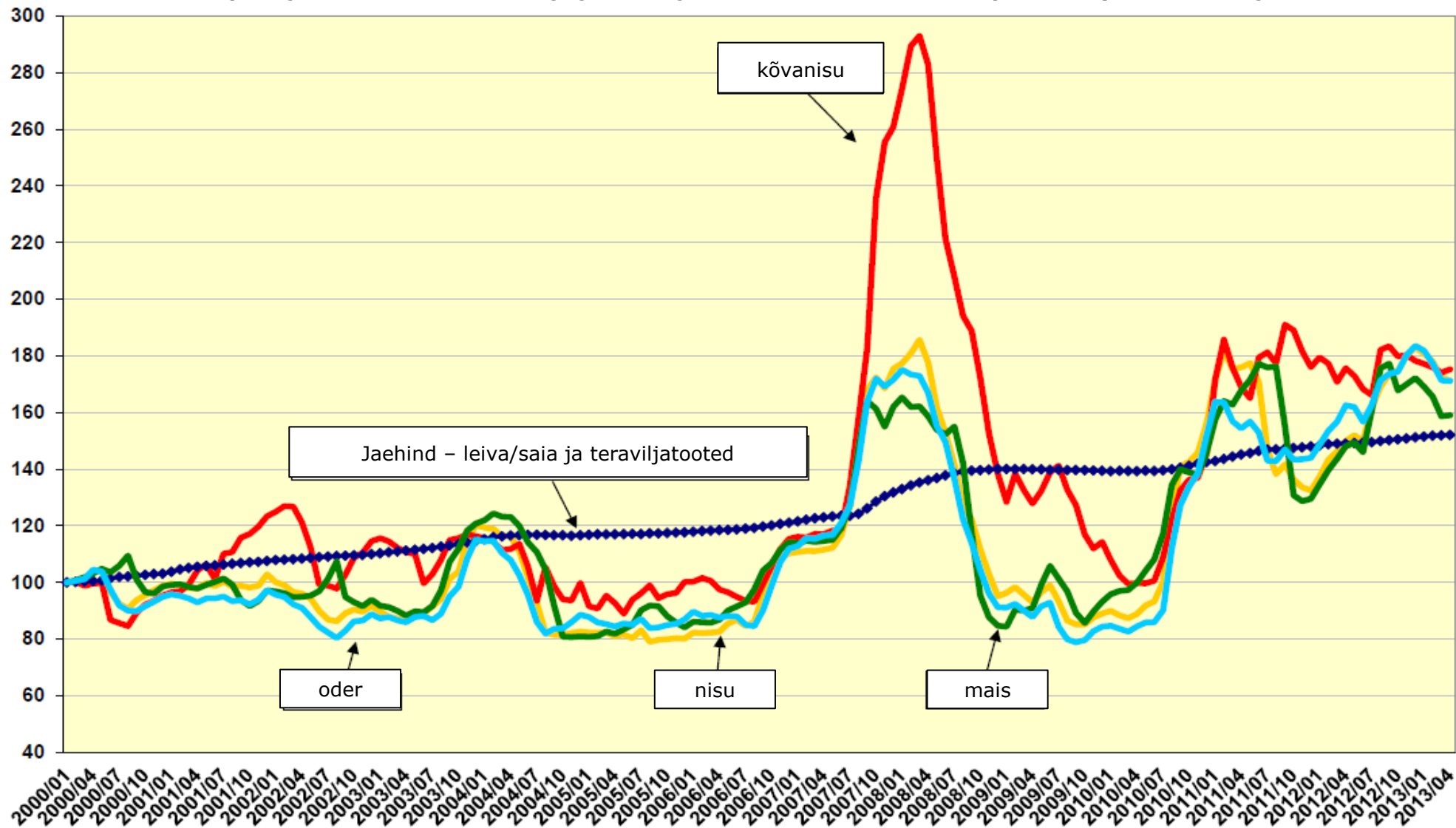
4

Pagaritoodete hinnamarginaalid

Tootja ja jaekaubanduse hindade dünaamika Euroopas 2000-2013

Joonis 7: Hindade pikaajaline arenemine teravilja ja teraviljatoodete tarneahelas Euroopa Liidus (hinnaindeks, jaanuar 2000=100)

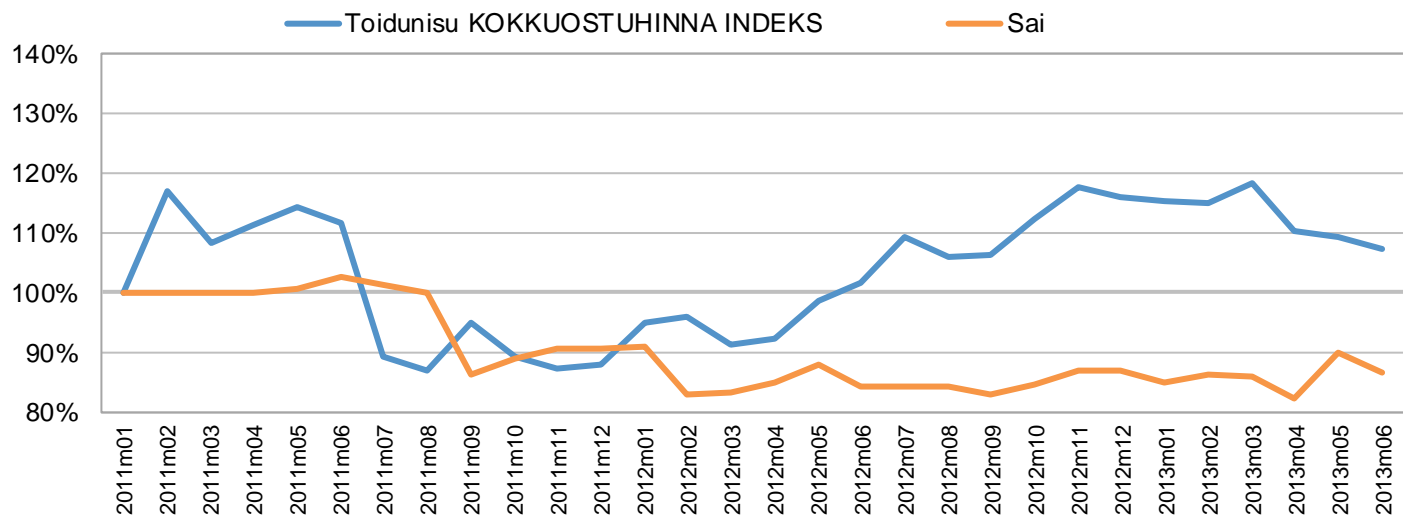

Allikas: EUROSTAT, AGRIVIEWS

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

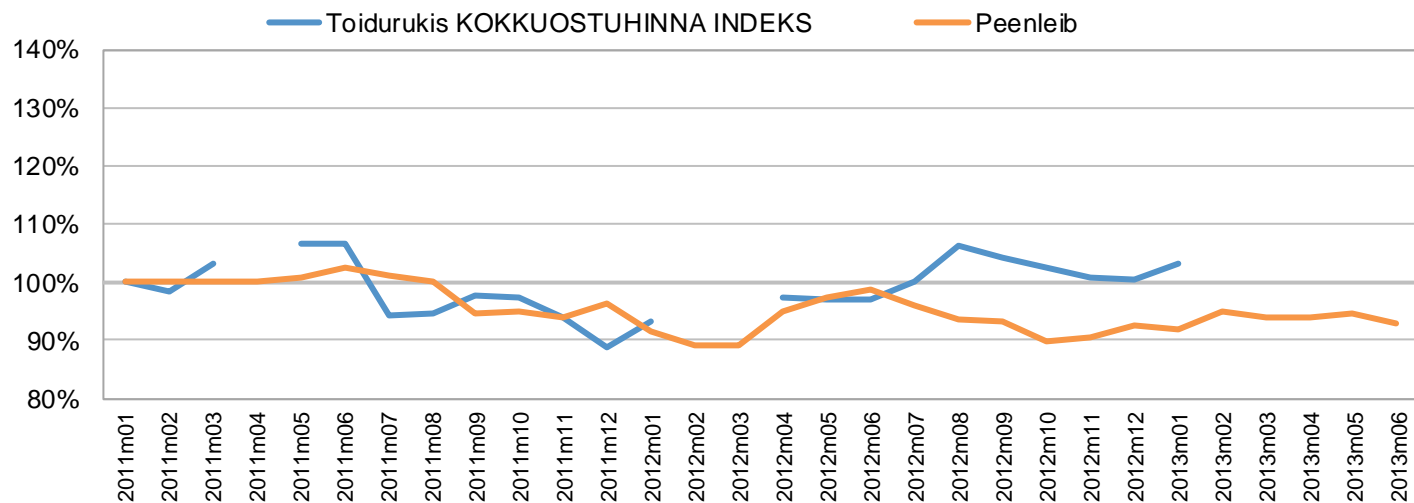
Pagaritoodete hindade dünaamika Eestis 2011-2013

Joonis 8: Toidunisu kokkuostuhinna ning saia jaehinna dünaamika Eestis jaanuar 2011 – juuni 2013
(hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

Kui saia puhul on põhitootained hinnad 2012. aasta jooksul pidevalt kasvasid, siis 2013. aasta I poolaastal on tegu olnud hinnalangusega. Saia jaehind on II kvartali keskmisena veidi tõusnud ning marginaalid püüsid II kvartalis 2012. aasta lõpu tasemel.

Joonis 9: Toidurukki kokkuostuhinna ning peenleiva jaehinna dünaamika Eestis september 2011 – juuni 2013
(hinnaindeks, september 2011=100%)

Eesti tootjatelt kokku ostetud toidurukki kogused on viimastel aastatel vähenenud ning 2013. aasta II kvartalis toidurukist Eesti tootjatelt kokku ei ostetudki. Leiva jaehind on 2013. aasta I poolaastal püsinud üsna stabiilsena uuringuperioodi baastasemest (jaanuar 2011) veidi madalamal.

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Eesti pagaritoodete hinnamarginaalide arvutamine

Järgnevas alajaotuses tehtud kalkulatsioonide aluseks on TNS Emori poolt Agriseire raames kogutavad töötajate andmed toidurukki ja toidunisu kokkuostuhindade ning leiva- ja saiatoodete jaehindade kohta. Erinevate jahutüüpide ning peenleiva ja lauasaia keskmised väljamüügihinnad saadi töötajate küsitlemise tulemusena.

Kuna peenleiva puhul on teada, et ühest kg toidurukkist saadakse ligikaudu 0,7 kg rukkipüüljahu (kliid eraldatakse) ning ühe kg peenleiva tootmiseks kulub keskmiselt 0,6-0,7 kg rukkipüüljahu või rukkijahusegu, siis korrigeerivaid koefitsiente kasutatud ei ole, kuivõrd nimetatud osakaalud ligikaudselt tasakaalustavad teineteist.

Osade peenleibade koostisse kuulub (Leivaliidu andmetel kuni 20% ulatuses) ka nisujahu. Kuivõrd toidunisu ning toidurukki kg hind on viimastel aruandlusperioodidel erinenud vaid mõne eurosendi võrra, siis see marginaalide arvutusele olulist mõju ei avaldaks ning arvestatud on rukkipüüljahu kasutamisega.

Lauasaia puhul on teada, et ühest kg toidunisust saadakse ligikaudu 0,7 kg nisujahu (eraldatud kliid realiseeritakse teiste toodete tootmiseks) ning ühe kg lauasaia tootmiseks kulub keskmiselt 0,7 kg nisujahu, siis korrigeerivaid koefitsiente kasutatud ei ole, kuivõrd nimetatud osakaalud tasakaalustavad teineteist.

Eesti marginaalide kalkulatsioon – peenleib ning lauasai

Tabel 6: Peenleiva hinnamarginaalid

Leib (peenleib) eurodes					
absoluutarvuna	II kvartal	IV kvartal	I kvartal	II kvartal	Muutus ± %
	2012	2012	2013	2013*	II kvartal 2013* / I kvartal 2013
toidurukis	0,18	0,19	0,19		
leiva tööstusest väljamüügi hind	1,04	1,00	0,99	0,99	-0,03%
töötlemismarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku, koos jaeboonustega)	0,86	0,82	0,80	0,99	23,6%
jaemarginaal ilma boonusteta	0,21	0,17	0,22	0,22	2,0%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	0,26	0,22	0,27	0,27	1,6%
käibemaks	0,25	0,23	0,24	0,24	
jaehind	1,50	1,41	1,45	1,46	0,3%

Leib (peenleib)					
protsendina	II kvartal	IV kvartal	I kvartal	II kvartal	Muutus ± %
	2012	2012	2013	2013*	II kvartal 2013* / I kvartal 2013
toidurukis	12%	13%	13%		
töötlemismarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku), ilma jaeboonusteta	54%	55%	52%		
jaemarginaal koos tööstuse poolt makstavate boonustega	17%	16%	19%	19%	1%
käibemaks	17%	17%	17%	17%	
jaehind	100%	100%	100%	100%	

* esialgsed andmed. Eesti tootjalt toidurukist 2013. aasta II kvartalis kokku ei osetud.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, töötajate info

Eesti marginaalide kalkulatsioon – peenleib ning lauasai

Tabel 7: Lauasaia hinnamarginaalid

Sai (lauasai)					
eurodes					
absoluutarvuna	II kvartal 2012	IV kvartal 2012	I kvartal 2013	II kvartal 2013*	Muutus ± % II kvartal 2013* / I kvartal 2013
toidunisu	0,20	0,24	0,24	0,22	-6,1%
saia tööstusest väljamüügi hind	0,87	0,90	0,87	0,90	3,6%
töötlemarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku, koos jaeboonustega)	0,67	0,67	0,63	0,68	7,3%
jaemarginaal ilma boonusteta	0,24	0,21	0,24	0,21	-10,2%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	0,28	0,25	0,28	0,26	-8,1%
käibemaks	0,22	0,22	0,22	0,22	
jaehind	1,33	1,34	1,33	1,34	0,6%

Sai (lauasai)					
protsendina	II kvartal 2012	IV kvartal 2012	I kvartal 2013	II kvartal 2013*	Muutus ± % II kvartal 2013* / I kvartal 2013
toidunisu	15%	18%	18%	17%	-7%
töötlemarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku), ilma jaeboonusteta	47%	47%	44%	47%	7%
jaemarginaal koos tööstuse poolt makstavate boonustega	21%	19%	21%	19%	-9%
käibemaks	17%	17%	17%	17%	
jaehind	100%	100%	100%	100%	

* esialgsed andmed

Allikas: TNS Emori hinnaseire, töötlejate info

Kokkuvõte

Lääne-Euroopas ja Skandinaaviamaades on jaekaubandus domineerinud toidukaupade tarneahelas juba paarkümmend aastat. See peegeldub hindade kujunemise asümmeetrilisuses - jaehindade suhtelises sõltumatuses toormehindade langusest. Ka Eestis on seoses jaekaubanduse koondumisega (5 jaeketi käes on ligikaudu 90% jaeturust) nende positsioon toidukaupade tarneahelas tugevnemas, kuid see ei ole veel nii domineeriv kui näiteks Soomes.

Jaekaubanduse hinnasurve töötlejatele ja selle kaudu tootjatele on kaardistatud toodetest varasematel perioodidel suurim olnud joogipiima ja hakkliha puhul. Neid tooteid peetakse atraktiivseteks klientide juurdemeelitamise vahenditeks (nn *traffic builders*) ja jaekaubandus püüab nende toodete hinnataset hoida nii madalal kui saab survestades selleks töötlejaid.

Koduse hakkliha puhul võib aga viimase aasta jooksul märgata pigem hindade samasuunalist liikumist ning vahepeal kasvutrendi näidanud töötleja- kui ka jaemarginaalid on pigem stabiliseerumas.

Piima puhul asümmeetria püsib: 2012. aasta jooksul aset leidnud toorpiima kokkuostuhinna järsk langus ning sellele järgnenud tõus mõjutasid töötleja väljamüügihinna ning jaehinda üsna vähe. 2013. aasta esimeses pooles toorpiima hind jätkanud kerges tõusu-, jaehind aga kerges langustrendis. Ka teiste piimatoodete (juustu- ja või) jae- ning töötlejahindades kajastusid 2012. aasta toorpiima hinna muutused kajastusid väga väikesel määral, 2013. aastal on hinnad stabiliseerunud.

Jaehinna ja tooraine kokkuostuhinna vaheline asümmeetria on viimaste kvartalite jooksul süvenenud ka lausaia puhul.

Kasutatud allikad

- Põllumajandusministeeriumi poolt tellitud uuringute aruanded (<http://www.agri.ee/uuringud-13/?id=33809>)
- TNS Emori Hinnaseire
- Ekseptintervjuud põllumajandustoodete töötajate ja jaekaubanduse esindajatega
- Agra CEAS Consulting (2007). *The gap between producer prices and the prices paid by the consumer*. Policy Department Structural and Cohesion Policies. Euroopa Parlament, Brüssel, Belgia.
- Bailey, D. & Brorsen, B. W. (1989). Price asymmetry in spatial fed cattle markets. *Western Journal of Agricultural Economics* 14(2), 246-252.
- Elitzak, H. (1999). *Food cost review, 1950-97*. U.S Department of Agriculture, Washington DC, USA.
- Euroopa Komisjon (2009). *Analysis of price transmission along the food supply chain in the EU*. Brüssel, Belgia.
- Karikallio, H., Arovuori, K. & Pyykkönen, P. (2009). *Vertical price formation in the Finnish food chain*. Helsingi, Soome.
- London Economics (2004). *Investigation of the determinants of farm-retail price spreads*. Department for Environment Food and Rural Affairs, UK.
- McCorrison, S. (2011). *Price formation, transmission and transparency in the food chain: Overview of critical issues*. A Presentation.
- Meyer, J. & Cramon-Taubadel, S. (2004). *Asymmetric price transmission: A survey*. Department of Agricultural Economics. Göttingen, Saksamaa.
- Roeger, E. & Leibtag, E. (2011). *How retail beef and bread prices respond to changes in ingredient and input costs*, U.S. Department of Agriculture, Washington DC, USA.
- Whitehall Associates (2004). *Price determination in the Australian food industry*. Australian Department of Agriculture, Fisheries and Forestry.